

JAMES' STRAPATSEN

START
OPDRACHTEN
STRATENPLAN

Opdrachten bij het stratenplan

In dit gebouw worden alle uitgegeven boeken van België bewaard:

.....

Ik zit in een vitrine van een café en hier houden ze net als Ensor van skeletten. Welk café is het?

.....

Ik ben een beroemde Nederlandse schilder en tijdgenoot van Ensor:

.....

Welke stad symboliseer ik op het standbeeld van Karel Buls?

.....

Ik ben wereldwijd nog bekender dan Ensor!

.....

Ik gaf Ensor de adellijke titel van baron:

.....

Ik ben de patroonheilige van de handelaars en op 6 december kijken alle kinderen met spanning naar me uit:

.....

Dit reliëf hangt aan de achterzijde van het Congresgebouw. Wat stelt het voor?

.....

James Ensor werd in 1860 in Oostende geboren. Hij heeft zowel in Brussel als in Oostende een grote culturele uitstraling gehad. Beide steden waren fundamentele voedingsbodems voor zijn schilderijen. Kort geschetst groeide Ensor op in een land met een prille monarchie, waarin de Kerk verbeterd voor z'n invloed vocht, waarin een snelle industriële evolutie een tijd van sociale spanningen inluidde, een land waarin Vlamingen en Walen al tegenover elkaar stonden. De politieke, sociaal-economische en etnische machtsverhoudingen in België zijn dan ook een steeds terugkerend thema in Ensors schilderijen.

Op zeventienjarige leeftijd begon Ensor z'n studie aan de Academie van Brussel. Na twee jaar gaf hij er al de brui aan. Brussel bevrijdde hem van de kleinburgerlijke bekrompenheid en hij maakte er veel vrienden: Willy Finch, Fernand Knopff, Theo Hannon, de Rousseau's... Brussel was *the place to be* voor jonge kunstenaars die nieuwe trends afstafte. Het kunsttijdschrift *L'Art Moderne* werd er uitgegeven en in 1883 richtte Ensor de avant-gardegroep 'Les XX' mee op, en dit op initiatief van Octave Maus. Les XX was een vereniging van progressieve Belgische schilders en beeldhouwers die samen exposeerden en 'vernieuwers' uit buurlanden voor hun exposities uitnodigden. De vaak onbegrepen Ensor vond hier tenminste een forum van gelijkgezinden. Daarom zou Ensor verbeterd, maar tevergeefs, vechten voor het voortbestaan van Les XX wanneer Maus de groep na tien jaar wilde opheffen. Dankzij Les XX werd Brussel in het decennium voor de eeuwwisseling een belangrijk centrum van de West-Europese avant-gardekunst.

Ensors wapen is de karikatuur, en niemand ontkomt eraan. In zijn schilderijen laten de karikaturen scheten, wordt er gepist, gesnotterd en gekotst. Zijn anarchistische geest heeft een afkeer van critici, politici, geestelijken, dokters en rechters. Getuigen daarvan zijn o.a. 'De goede rechters' (1891), 'De slechte dokters' (1892) of 'De gevaarlijke koks' (1896).

Maar ook taalkundig maakt hij zich de spot meester. De 'zwanze', oorspronkelijk vooral in Brussel verspreid, was onder Ensors leeftijdgenoten erg populair. Het waren een soort knotsgekke, predadaïstische spotreden.

Vanaf het begin nemen bijbelse thema's een belangrijke plaats in. Vooral met de Christusfiguur identificeert Ensor zich. Niet dat hij zelf religieus is ingesteld, hij noemt zich atheïst, maar op die wijze krijgt hij meer mogelijkheden om zijn eigen wensen, gevoelens en ontgoochelingen weer te geven.

Socialisme, maatschappelijke betrokkenheid, de massa en de Christusfiguur zien we al opduiken in het monumentale werk 'De intocht van Christus in Brussel' (1888-89). Hij verplaatst het bijbelse tafereel naar Brussel op een doek van meer dan tien vierkante meter. Ensor beeldt duidelijk de duizendkoppige mensenmenigte uit, die hij neerzet als een bonte verzameling van zeer uiteenlopende types met maskers of clowneske tronieën. Maatschappelijke kritiek wordt verzinnebeeld door o.a. de bisschop die de stoet leidt, de rechter met rode toga en

de zwaar behangen officier. Christus/Ensor bevindt zich een beetje op de achtergrond, achter de gesloten fanfarelinie, rijdend door een erehaag van groteske figuren die voor hem buigen. Hier zie je zijn angst voor de massa, maar tegelijk is het een soort optocht voor sociale rechtvaardigheid met het opvallende spandoek 'Vive la Sociale'. Tevens lanceert hij een aanval op de staatsmacht. Christus vormt het centrum van Ensors eigen verlangen om zelf als 'verlosser' zegevierend, eindelijk artistieke erkenning genietend, de stad Brussel binnen te trekken. Het gigantische schilderij kwam in 1987 in het bezit van het J. Paul Getty Museum in het Californische Malibu.

Hoe verguisd Ensor voor lange tijd ook geweest is, kort voor de eeuwwisseling kwam hij toch meer in het middelpunt van de belangstelling te staan. In 1895 organiseerde Eugène Demolder, kunstkriticus en vriend van Ensor, de eerste solotentoonstelling van Ensor in Brussel. In hetzelfde jaar kocht het Museum voor Schone Kunsten in Brussel 'Jongen met lamp' uit 1880, een traditioneel werk uit zijn beginperiode. Met ouder worden en de erkenning die hij eindelijk kreeg, werd Ensor gematigder. Hij werd tot baron geadeld. Wanneer hij op 19 november 1949 overlijdt krijgt hij een staatsbegrafenis waaraan het hele land in een eindeloze rouwstoet deelneemt.

De idee van de Erfgoedcel Brussel om het cultureel erfgoed van Brussel en Oostende aan elkaar te linken en daarvoor Ensors leefwereld als leidraad te kiezen, resulteert in James' Strapatsen.

In Brussel staan de thema's kunst, politiek en maatschappij centraal en in Oostende ligt het accent op het vermaak en de eetcultuur.

Literaire spinsels van verschillende auteurs, Frank De Crits, Gerda Dendooven, Marc Didden en Oscar van den Boogaard, belichten elk op hun beurt de fascinerende leefwereld van Ensors tijd. Achteraan in het boekje vind je een bundeling van hun teksten.

Stap mee in het cultureel erfgoed van Ensors leefwereld!

*“Cursieve teksten
zijn letterlijke quotes
van James Ensor.”*

Beginpunt: Koningsstraat 2. Piep eens, links van de ingang, door de kelderramen.
Steek daarna de straat over en bekijk het paneel tegen de muur.

*Wat zie je door
de kelderramen van
de Koningsstraat 2?*

.....

Wel, op deze plaats woonden de hertog
Filips de Goede en Keizer Karel V.
Het was een schitterend paleis en één van
de mooiste van heel Europa. Boven op deze
heuvel hadden de vorsten een prachtig uitzicht
op de benedenstad, het handelscentrum.

*Kan je op het paneel aan de
overkant van de straat
vinden wat er in 1731 met
het paleis gebeurde?*

.....

Als je in het BELvuemuseum binnengaat, kan
je nog altijd een wandeling maken tussen de
ruïnes van de oude hertogelijke wijk. Na meer
dan 40 jaar palaveren, besloot men de ruïnes
af te breken en men veranderde de heuvel in
het huidige Koningsplein.

*Nu is Brussel opnieuw een
belangrijke hoofdstad voor
27 landen. Waarvoor?*

.....

N

neem plaats aan het standbeeld van Godfried van Bouillon in het midden van het Koningsplein (voorzichtig oversteken!). Kijk naar het mooie panorama.

Toen ik in 1877 de eerste keer in Brussel aankwam - piepjong, want ik was maar 17 jaar - zag de stad er absoluut nog niet uit zoals vandaag. Ik heb Brussel zien groeien en zien veranderen! Kijk eens wat een mooie as die de verschillende machten zichtbaar maakt. Helemaal in de verte zie je de basiliek van Koekelberg met de groene koepel. De ranke fiere toren in het midden is het stadhuis. Boze tongen beweren dat het een scheve toren is, want de poort van het stadhuis staat niet in het midden van de toren. De mensen vonden de architect, Jan van Ruysbroek, dom en uiteindelijk pleegde hij uit wanhoop zelfmoord!

Beide onderstaande figuren werken in één van die twee gebouwen.

A

Welke functie heeft deze man?

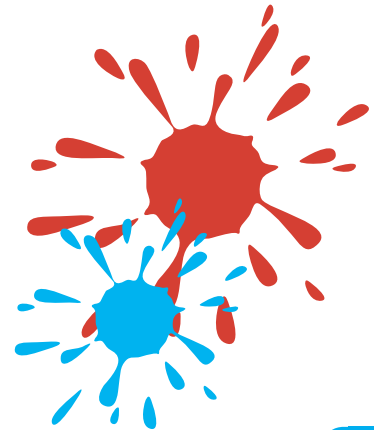
.....

B

Welke functie heeft deze man?

.....

Als ik me naar links draai, kijk ik naar een lange straat, de Regentschapsstraat. Ze wordt begrensd door een gigantisch gebouw met een prachtige koepel.

Weet je welk gebouw het is?

.....

Het justitiepaleis werd gebouwd op het galgenveld waar men de misdadigers ophing. De architect, Joseph Poelaert, heeft er 17 jaar aan gewerkt. Hij is krankzinnig geworden en gestorven, nog vóór het gebouw was afgewerkt. Voor het monumentale justitiepaleis moest een deel van de Marollen verdwijnen. Het justitiepaleis torent als een zware schaduw boven deze volkswijk. De Marolliens waren razend en zo ontstond de spotnaam 'schieve architect', één van de ergste scheldwoorden in het dialect van de Marollen. Weet je waar het woord 'schieve architect' vandaan komt? Wel, toen het justitiepaleis gebouwd werd, waren er in Brussel heel wat Engelse ingenieurs en zo werd er op de werf wel eens van 'chief architect' gesproken. De Brusselaars hebben daar 'schieve architect' van gemaakt.

Voor mij heb je het justitiepaleis, links van mij - achter de kerk - het koninklijk paleis, en achter het park het federaal parlement. Zij stellen drie machten voor.

Welke macht behoort bij welke onderstaande figuur?

Zet het cijfer van de juiste figuur bij de juiste macht.

Uitvoerende macht

Rechterlijke macht

Wetgevende macht

1

2

3

Ga de Regentschapsstraat in. Stop enkele meters verder aan de rechterkant van de straat voor het gebouw met de grote zuilen.

Voor welk gebouw sta je?

.....

Dit paleis werd in de tijd dat ik in Brussel aankwam door Alphonse Balat gebouwd. Hij was de hofarchitect van Leopold III! In 1882 mocht ik voor de eerste keer in deze belangrijke kunsttempel tentoonstellen, samen met ander veelbelovend talent. Maar ze vonden me bizar en daarom kreeg ik veel kritiek. Tja. Het heeft jaren geduurd voordat ik erkenning kreeg, màààr... uiteindelijk kocht de Belgische staat mijn schilderij 'Jongen met Lamp' en kwam het in dit museum terecht. Je kan er nu nog heel wat andere werken van mij bewonderen.

Links en rechts van het gebouw vind je telkens een bronzen beeldengroep. Vind je de lauwerkrans van deze foto ergens terug? Zo'n krans werd vroeger aan de overwinnaar gegeven.

*Wie of wat wordt gekroond
in dit gebouw met deze lauwerkrans?*

Omcirkel het cijfer van het juiste antwoord.

1 de regering

2 de koning

3 de kunst

4 België

In dit museum stelden ze niet alleen genieën zoals ik tentoon, maar ook *de kubistische afwijkingen, de impressionistische vooroordelen, de futuristische toespraken, de expressionistische uitspattingen...* van de kunst.

Kan je de juiste kunststroming met de juiste definitie verbinden?

A Ik werk met overlappende vlakken, ik vervorm en bouw op met blokken.

B Ik wil de beweging en snelheid van de moderne technologische maatschappij uitdrukken; ik doe dat met een grillig spel van lijnen, kleuren en vlakken.

C Ik ben bezig met een vluchtige indruk, de mysterieuze verandering van kleur en vorm door voortdurende verandering van het licht.

D Ik leg de nadruk op de expressie van hevige emoties en de innerlijke visie van de kunstenaar.

Zet de letter van de juiste definitie in het juiste vakje naast elke kunststroming.

☐ Expressionisme

☐ Impressionisme

☐ Kubisme

☐ Futurisme

Wandel een klein stukje verder en ga rechts de beeldentuin in.

Ik heb geschilderd, geschreven en muziek gemaakt. Beeldhouwen heb ik nooit gedaan. Dit beeld doet me denken aan de 'Dikke Matille' van Oostende die de zee voorstelt.

Vind je de naam van de beeldhouwer?

.....

Probeer eens de golvende lijnen van deze dame na te tekenen. Misschien word jij ook wel een groot kunstenaar!

Wat stelt deze dame voor?

.....

Daal helemaal af door de Beeldentuin, volg de trappen en ga naar rechts. Loop die straat verder af en via het overdekte galerijtje bereik je het Gerechtsplein. Indien de beeldentuin gesloten is, wandel je een beetje verder en neem je de eerste straat rechts, dit is de Ruisbroekstraat. Volg deze helemaal naar beneden, zo kom je ook aan het overdekte galerijtje. **Vergeet je opdracht A bij het stratenplan niet.**

Dit plein is onlangs aangelegd met blauwe vlaggen aan gele masten. Het kunstwerk 'Blauwen op geel' is van de beroemde Franse kunstenaar Daniel Buren.

Hoever veel gele masten heeft hij geplaatst? . .

Het gebouw dat hier vroeger stond hebben ze afgebroken, want het was veel te klein en niet zichtbaar genoeg in de stad. Herinner jij je nog dat reusachtige gebouw dat we op ons parcours gezien hebben?

Weet je waarom deze plaats het Gerechtsplein heet?

Omcirkel het cijfer van het juiste antwoord.

1 omdat men hier vroeger zatte burgers geselde.

2 omdat hier vroeger een justitiepaleis stond.

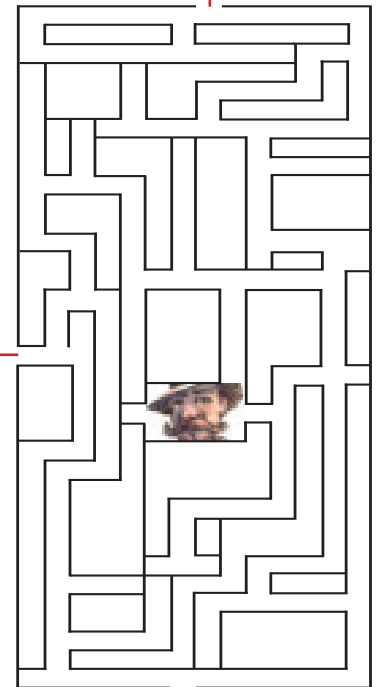
3 omdat men hier vroeger rechtvaardige militairen trainde.

4 omdat men hier vroeger lekkere gerechten klaarmaakte.

Ik werd vaak boos op die gevaarlijke ontijdige architecten, vol oneindige aanmatiging, nivellerende beulen van onze mooie plekjes. Onbehouwen lelijkerds die in naam van de edele moderniteit op neus verstropte projecten zitten te kauwen!

Iedereen was tegen mij. En kijk, zelfs als ik me verberg in dit labyrint kan ik niet ontsnappen aan de *rechter, militair* of het *burgermannetje*.

Vertrek van de rode lijntjes om bij Ensor te komen.

Vervolg je weg onder de brug. Je wandelt door de Gasthuisstraat, tot je aan het Sint-Jansplein komt.

Toen ik de eerste keer in Brussel aankwam, huurde ik een kamer in de St.Jansstraat, een zijstraat van dit pleintje. Ik studeerde aan de academie van Brussel, maar ik was een slechte student en eindigde als voorlaatste van de klas voor schilderen.

En weet je de hoeveelste op de 26 studenten ik was voor tekenen?

Omcirkel de letter van het juiste antwoord.

Een kleine tip: hoeveel gele masten heb je op het Gerechtsplein geteld ? Het aantal masten - 69 = het juiste antwoord.

- A** de eerste
- B** de tiende
- C** de twintigste

Dit pleintje is aangelegd na de afbraak van het St.Janshospitaal, rond 1846.

Toen stond dit standbeeld er nog niet.

Wie is deze straffe madam?

.....

Ze was een heldin tijdens de eerste wereldoorlog. Ze was een spionne voor de Britse geheime dienst. Jammer genoeg werd ze door de Duitsers gevangen genomen en voor het vuurpeloton gezet.

Mr. Slimmevogel ⁽¹⁾, de leraar, zei:

“Nog nooit kreeg ik een schildersklas als deze van dit jaar. Ik zou me schamen indien hier een vreemdeling binnenkwam.”

Daarop zei ik tegen die *“doctrinaire en handeldrijvende schilders van de academie: Lelijke, schaamteloze padden, afgrijselijke hoopvernielers, krakkemikkige en bruinvormige onruststokers, om te huilen zijn jullie slechte werken!”*

(1) Mr. Slimmevogel is een door Ensor uitgevonden figuur.

W

wandel een klein stukje van de Lombardstraat in, stop bij de carnavalswinkel, 'Le palais de Cotillons', nr 68.

In deze winkel verkopen ze artikelen die ik ook vaak tekende en waarvoor ik heel bekend geworden ben.

- Wat tekende ik?
- 1 hoeden
  - 2 maskers
  - 3 toeters en bellen

Omcirkel het cijfer van het juiste artikel hiernaast.

Aan de overkant van de straat zie je een parlement.

Weet je welk parlement het is?

Voor mij was Brussel vrolijk drinkgelag, gebabbel, grote kunst, interessant volk en politiek. En aan politiek doen ze nog in dit gewest, geprangd tussen het

“Rijk licht van Vlaanderen,
fijn licht van Wallonië.”

Weet je welke andere parlementen in Brussel gevestigd zijn?

Zet een kruisje bij de juiste parlementen.

☐ Vrouwenparlement

☐ Parlement voor klimaatopwarming

☐ Parlement van de Franse Gemeenschap

☐ Migrantenparlement

☐ Parlement van de Duitstalige Gemeenschap

☐ Federaal Parlement

☐ Vlaams Parlement

☐ Parlement van bedreigde diersoorten

☐ Europees Parlement

Wandel de Lombardstraat verder af tot je aan de Stoofstraat komt, die ga je links in.
Vergeet je opdrachten B & C van het stratenplan niet.

Nu is de Stoofstraat vooral toeristisch.

Wie is het beroemdste
burgertje/ketje van Brussel
die je in veel winkels vindt?

.....

De straat kreeg haar naam door een activiteit die men hier al sinds de Middeleeuwen in verschillende daartoe voorzien panden deed. Aan een stoof kunnen we ons verwarmen, maar vroeger betekende 'een stoof' een soort van sauna, maar dan wel eentje met een speciale verwennerij.

Welke twee antwoorden zijn correct?

Omcirkel de letter van de 2 juiste antwoorden.

A Mensen kwamen zich in de winter aan de stoven warmen om niet dood te vriezen.

B Mensen kwamen naar de stoven om te baden omdat zij geen eigen badkamer en stromend water hadden en omdat warm water te duur was.

C Mensen kwamen op de stoven koken, omdat de huizen vroeger van hout waren en ze thuis geen vuur mochten maken.

D Mensen kwamen er baden, rusten, zelfs eten en drinken, en ze ontmoetten er de meisjes van plezier.

Manneken Pis lokt zoveel toeristen en plast hier al bijna 400 jaar. De meeste toeristen schrikken, want hij is maar 58 centimeter groot. Andere beroemde beelden zijn natuurlijk groter, maar die kunnen niet plassen! Er worden heel veel verhaaltjes verteld over dit burgertje/ketje. Hij zou Brussel gered hebben door een lont al plassend te blussen. Of, toen hij tegen de deur van een heks plaste, toverde die hem om in een standbeeld. Het beroemdste burgertje is ook vaak gestolen geweest en weet je dat hij ongeveer 800 kostuumpjes heeft? Als je nog wat tijd hebt, kan je die straks op de Grote Markt in het Broodhuis gaan bewonderen.

Hij symboliseert ook de onbeschaamde Brabantse spotzucht! Aha! Oorspronkelijk diende hij als fontein die de omliggende wijk van water voorzag. Hij heeft me geïnspireerd voor m'n tekening 'De Pisser'. Manneken Pis staat ook symbool voor deze buurt, die in de Middeleeuwen de textielwijk was.

Waarmee werd de wol vroeger gewassen?

Tip: Natuurlijk heeft het met Manneken Pis te maken. Omcirkel het cijfer van het juiste antwoord.

1 Zeep

2 Witte wijn

3 Urine

4 Melk

Je slaat rechts de Lievevrouwbroerstraat in; je steekt de Zuidstraat over tot je aan de Kolenmarkt komt; ga rechtsaf; je neemt de eerste straat links, de Bijstandsstraat. Ook deze wandel je door tot je aan de Anspachlaan komt.

Ik woonde in de winter van 1887-88 in Brussel. Vanuit mijn kamer had ik zicht op de Bijstandsstraat.

*Als je de plaats van de
fotograaf inneemt,
in welke straat/laan
woonde ik dan?*

.....

Tot de jaren 1860 stroomde een stinkende rivier door de stad. Ze werd overwelfd. Zo ontstond de Anspachlaan, deel van de centrale lanen, die het noorden en het zuiden van de stad met elkaar verbond. Het was ook een chique buurt met grote, voorname huizen, winkels, cafés en restaurants. De burgermannetjes wilden hier 'zien en gezien worden'.

Weet je welke rivier door de stad stroomde?

Omcirkel het cijfer van het juiste antwoord.

- 1 Schelde
- 2 Zenne
- 3 Dijle
- 4 Rupel

Intocht van Christus in Brussel

In mijn tijd kwamen mensenmassa's op de centrale lanen protesteren en dat inspireerde me. De massa was hun kracht, maar ik was er eigenlijk ook bang van. Ik schilderde verschillende optochten. Daarvan is mijn gigantische 'Intocht van Christus in Brussel' uit 1889 wereldberoemd geworden. Het hangt nu zelfs in een Californisch museum. Ik was niet echt gelovig, maar ik heb me vaak als Christus voorgesteld. Ik vond hem een vernieuwer en revolutionair, net als ik een vernieuwer was van de Belgische kunst. Zoals bij echte optochten, schilderde ik er spandoeken bij. Sommigen waren politiek getint, want ik was ook erg bezorgd over de sociale toestand van het werkvolk.

Welke van de 4 zinnnetjes of leuzes gebruikte ik?

Zet een kruisje bij de juiste leuze.

Vive la sociale! ☐

Vive la verte! ☐

Vive la libérale! ☐

Vive la catholique! ☐

Wat zou jij zelf op dit spandoek willen schrijven?

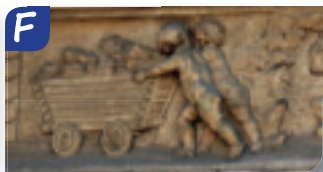
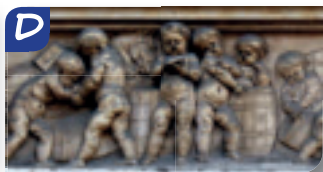
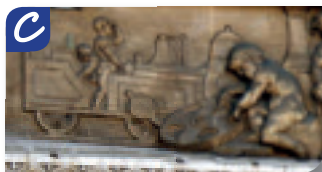
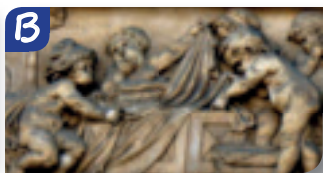
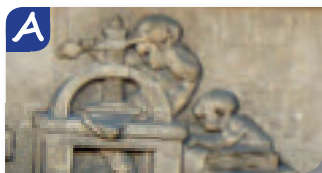
Vanuit de Bijstandstraat loop je naar rechts en je neemt de eerste straat rechts, de Verversstraat. Je wandelt die door tot je links een smalle straat, de Kolenmarkt, naar de Zuidstraat kan nemen; op de Zuidstraat ga je links, je wandelt de straat helemaal verder door tot je aan de Beurs komt.

Vergeet hier je opdracht D van het stratenplan niet.

Weet je, in mijn tijd was hier het bruisende handelscentrum met verschillende marktplaatsen. Brussel was het financiële hart van ons land, terwijl Vlaanderen nog arm was en Wallonië een rijk, industrieel gebied. België was toonaangevend voor heel Europa met staal, mijnbouw, spoorwegen, drukkerijen... Je kan dat nog zien aan de Beurs op je linkerkant. Die stelt de triomf van het geld voor. Als je met mij mee links de Beursstraat inwandelt, toon ik je heel mooie reliëfs van kindjes die handel en industrie voorstellen. Kijk naar boven tussen de grote vensters!

Welke foto hoort bij welke activiteit?

Zet de letter van de foto bij de juiste activiteit.

Textielindustrie

Mijnbouw

Boekdrukkunst

Houtindustrie

Spoorwegen

Scheepvaart

Voedingsindustrie

Landbouw

laden en lossen
van goederen

Metaalindustrie

21w03159

Keer op je stappen terug en ga aan de St.Niklaaskerk de Boterstraat in. Zo kom je op de Grote Markt.

Kijk eens wat een mooie, Grote Markt Brussel heeft! Nu zijn er veel cafés, maar oorspronkelijk waren dit voorname gildenhuisen. Gilden waren verenigingen van mensen die hetzelfde beroep uitoefenden. Ze hadden veel macht. Weet je dat je in de middeleeuwen moest aangesloten zijn bij een gilde om een bepaald beroep te kunnen uitoefenen? Elke gilde verdeelde het werk onder zijn leden en zo werd de werkgelegenheid beschermd. Dus als je als vreemdeling in de stad kwam kreeg je geen werk. Elk gildenhuis op de Grote Markt toont een ambacht.

In 1695 heeft de Franse koning, Lodewijk XIV, Brussel heel zwaar gebombardeerd. Bijna heel de markt lag in puin. De gilden trommelden toen de beste architecten op en in 5 jaar tijd hebben ze deze schitterende markt opgebouwd.

1 De vos

2 De wolvin

3 De hoorn

Kan je onderstaande details op de gevels terugvinden en het detail met de juiste naam van het gildenhuis en de juiste gilde verbinden?

Tip1: Het gaat over de huizen op je rechterkant, als je met je gezicht naar het stadhuis staat.

Tip2: Eén gevel heeft een beetje de vorm van een schip, op de tweede vind je ook reliëfs van pijlenkokers, en als je zo sluw bent als een vos kan je veel geld verdienen!

A

C

B

Zet het cijfer van het juiste gildehuis en de letter van het juiste detail voor de juiste gilde.

Handelaars en ververs
van lakens en stoffen

Handboogschutters

Schippers

Zoek het gildenhuis op nr. 26-27.

Welke beroemde Franse schrijver verbleef hier in 1852?

.....

Hij was uit zijn land gevlucht naar het veel vrijere België, waar hij naar hartelust boeken kon laten drukken.

In 1883 richtte ik met vrienden de avant-gardegroep 'Les XX' op, en dit op initiatief van de Brusselse advocaat, journalist en kunstcriticus Octave Maus. Ik, vaak zo onbegrepen, vond hier tenminste een groep van gelijkgezinden. Dankzij Les XX werd Brussel een belangrijk centrum voor de West-Europese avant-gardekunst. Maar mijn geluk mocht niet duren! Na tien jaar maakte Octave Maus een einde aan de groep. Ik vond dat verschrikkelijk! De verrader! Maar ik heb me verweerd, hoor, kijk maar eens hoe ik Octave Maus hiernaast voorstel. Hij is een gevaarlijke kok die mijn hoofd en een haring als lekker gerecht zal serveren. De mensen aten vroeger veel 'hareng-saur' of gerookte haring. Daarom maakte ik een tekening waarop mijn hoofd op een dienblad ligt. Op mijn hoofd staat een kaartje om me te verdedigen. Welke woorden die op de uitspraak van 'hareng-saur' lijken, zette ik erin?

Schrijf 1 van
onderstaande
4 benamingen maar
op het kaartje in
de tekening hiernaast!

Tip: Probeer 'hareng-saur' hardop te zeggen, als je niet weet hoe het uitgesproken wordt vraag het dan eens aan de mensen rondom je.

"Haring Ensor"

"Art Ensor"

"Haring in 't zuur"

"Art zout"

Tegen Maus en

“lichtzinnige pennelikkers,
gekleed met darmvlies,”
zei ik ronduit:

“De zelfgenoegzame snoeverij
schreeuwt om de uiteindelijke
kikkerdood!”

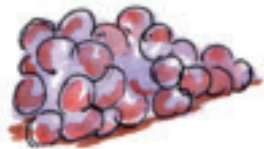

Op het einde van de Haringstraat sla je links af; op de Grasmarkt, neem je de eerste straat rechts, de Korte Beenhouwersstraat. Neem eens een kijkje in de kleine ingang van Theater Toone op nr.21.

In de Beenhouwerstraat vind je veel toeristische restaurantjes, maar vroeger woonden hier de beenhouwers. Vél beenhouwers, want Brussel was een rijke stad.

Bekijk de onderstaande etenswaren. Wat denk je dat de beenhouwers allemaal verkochten?

Omcirkel de 5 juiste!

Op het einde van de Korte Beenhouwerstraat sla je rechtsaf en vervolg je je weg door de Beenhouwersstraat naar de Koninklijke St.Hubertusgalerij die bestaat uit o.a. de Konings- en de Koninginnegalerij.

Kijk hier, vlak voor de ingang van de St.Hubertusgalerijen, een boekenwinkel! Zelf heb ik heel wat geschreven, maar nu verkopen ze vooral boeken met mijn schilderijen, tekeningen en etsen. In alle respectabele boekhandels word ik verkocht.

Op de foto hieronder zie je een vitrine.

Kan je het boek dat over mij gaat omcirkelen?

Voor de burgermannetjes en -vrouwtjes liet onze eerste koning deze galerijen bouwen. Toen was Brussel nog vuil en vies, vol mest en de straten waren niet geplaveid. Het burgervolk kwam hier afgezonderd van 't gewone volk winkelen, dansen, naar het theater, naar tentoonstellingen kijken en had contact met kunstenaars, schrijvers, filosofen...

Ga je mee met mij links de Koningsgalerij in?
Dwars hierop heb je een kleinere galerij.

Welke galerij is het?

.....

Als je die ingaat kom je boekhandel Tropisme tegen.
Bekijk het interieur heel goed.

*Wat denk je dat men hier
100 jaar geleden deed?*

Omcirkel de letter van het juiste antwoord.

- A** Dansen
- B** Koninklijke paarden stallen
- C** Fietsen maken
- D** Frietjes bakken

In de Koninginnegalerij vind je op nr. 25 de winkel Neuhaus, weet je dat het chocoladehuis Neuhaus als een apotheker startte in de galerij, toen was chocolade nog een duur geneesmiddel, pas veel later werd chocolade als snoepgoed verkocht.

*Als je vanaf hier begint te
tellen en terugloopt naar de
Koninginnegalerij, hoeveel
boekenwinkels tel je dan? ...*

Je wandelt de Koninginnegalerij verder door, terug buiten sla je linksaf, zo kom je op het Agoraplein.
Vergeet je opdracht F van het stratenplan niet.

Dit ben ik niet.

Wie is dit?

.....
*In welke jaren was
hij burgemeester?*
.....

*Kan je de trouwe hond die bij
de burgemeester is afgebeeld
als een echte kunstenaar
natekenen?*

Weet je dat 'Zinneke' staat voor straathond en meteen ook een eretitel is voor de Brusselaar? Je wordt een 'Zinneke' als een Brusselaar trouwt met een Vlaamse, Waalse, Spaanse, Arabische... Ja, er is zelfs een 'Zinneke parade' in Brussel. Deze optocht toont de mengelmoes van alle culturen die in Brussel aanwezig zijn.

Hij was een dappere burgemeester, want hij beschermde Brussel tegen de afbraakwoede van Leopold II en dat was niet gemakkelijk! Daarom verdient hij een standbeeld. De Brusselaars noemden hem 'onze Charel'.

Weet je dat ze in mijn tijd nog honden gebruikten voor wetenschappelijke proeven? O! Wat deed me dat pijn!

En ik kan het uitroepen:

“Laat ons Brussel en zijn onvergelykelijke panorama's die bedreigd worden door gedonquichotisereerde, verwarde, ontmuilkorfde, mateloos ontwrichte verfraaiers te hulp snellen...”

“Ze folterden onze vriend de hond, de meest intelligente, de meest liefdevolle, de meest toegewijde van onze lagere broeders!”

Wat ben ik tegen die

“vivisecteurs, die groteske en gevaarlijke slachters”
tekeer gegaan!

Je neemt de Magdalenasteenweg richting Kunstberg, stop aan het standbeeld van Koningin Elisabeth.
Vergeet je opdracht G van het stratenplan niet.

Oh! Kijk eens naar die twee standbeelden!

In 1929

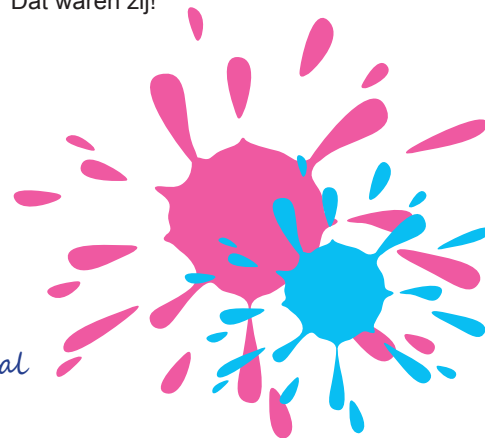
*„vereerden een stevige, koene koning
en een geliefde, tedere, fijnzinnige en
tengere koningin mij met een zeldzame
titel en werd ik baron!“*

Dat waren zij!

Onder je voeten ligt er iets
gigantisch. Weet je wat?
De foto hiernaast is een tip!

Omcirkel de letter van het juiste antwoord.

- A een winkelcentrum
- B een reuzenparking
- C een grote concert- en fuifzaal
- D een station

Maar ik zal je nog iets vertellen. De helling die je voor je ziet, is de Kunstberg en hij verbindt de boven- met de benedenstad. Leopold II wilde hier een enorm kunstencentrum bouwen en liet daarvoor alle huisjes en kleine straatjes op de helling afbreken.

Maar het parlement gaf de koning zijn zin niet. Hierover kibbelde Leopold II ook met burgemeester Buls. Weet je nog het standbeeld van daarstraks? De burgemeester vond het welletjes en gaf zijn ontslag. Leopold II moest snel een oplossing vinden voor de wereldtentoonstelling van 1910. Dan moest Brussel er mooi uitzien. De koning liet een park aanleggen. Dat is ondertussen al enkele keren veranderd, maar het is nog steeds een park.

Je gaat door het park de Kunstberg op, tot boven voor de fontein. Geniet hier even van het prachtige uitzicht, ga dan enkele meters naar links. **Vergeet je opdracht H van het stratenplan niet.**

Hier vind je een herdenkingspaneel voor vier Belgische koningen die met de Kunstberg te maken hebben.

Welke twee Belgische koningen staan er niet op?

1) .....

2) .....

Oh, kijk hier maskers! Ik ben gek op maskers! Je kan je erachter verstoppen en bij elk masker speel je iemand anders! Deze maskers doen dienst als fontein.

Kan je van onderstaande maskers de vijf verschillen vinden?

parcours

Ga verder omhoog de Coudenberg op tot je aan de overkant een goed zicht hebt op een gebouw waar 'Old England' op staat.

Ik wil je dit prachtige art nouveau gebouw tonen! Nu is hier en in het aanpalende witte gebouw, het Muziekinstrumentenmuseum (MIM) gevestigd. Het MIM heeft een indrukwekkende collectie muziekinstrumenten uit talrijke landen.

Welke 3 van de 7 instrumenten hiernaast, kan je met de muzikanten op deze bladzijde verbinden?

Trek een lijn van het instrument naar de erbij passende figuur!

trommel

saxofoon

clarinet

fluit

cello

contrabas

harmonium

Op de versiering van de gevel vind je verschillende van onderstaande elementen terug.

Onderlijn de juiste!

muzieknoet   harp   kat

leeuw   bloemen   bomen

schelp   schilderspalet

koningskroon   passer

Vroeger was 'Old England' een warenhuis met luxe-artikelen. Door het gebruik van smeedwerk en glas kon men grote uitstalramen maken. Zo werden mensen op het voetpad verleid om koopjes te doen.

Weet je welk instrument van de 7 mijn lievelings-instrument was?

Omcirkel het juiste instrument

Nu goed opletten. Neem rechts na het groen een kleine doorgang naar het Museumplein. Op het einde van de Museumstraat ga je naar rechts.

En we zijn terug bij de kunsten!

Vind je het reliëf van
op de foto?
Welke kunst vereert het?

Omcirkel het cijfer van het juiste antwoord.

- 1 Architectuur
- 2 Muziek
- 3 Beeldhouwkunst
- 4 Schilderkunst
- 5 Literatuur
- 6 Toneel

Ik wil nog een raad geven, nl.

*„de schilderkunst vereist een
volgehouden arbeid en iedere
verstrooiing leidt naar een snel
verval.“*

Voilà, maar dat geldt ook voor
de andere kunsten!

Welke andere kunsten worden
gelijkaardig voorgesteld?

Welke 3 van de 6
kunstvormen uit het
lijstje hiernaast?

- 1) .....
- 2) .....
- 3) .....

*Ga op zoek naar een heel
diepe put op het plein.
Wat zou dat zijn?*

Omcirkel de letter van het juiste antwoord.

*A de vergeetput van een
ondergronds museum*

*B de lichtput van een
ondergronds museum*

*C de wensput van een
ondergronds museum*

Hier is ons eindpunt. Geniet nog even van dit
onbekende, rustige plein midden in de drukke
stad. Het was fijn om jullie gids te zijn!

Litteraire spinsels

Frank De Crits

Gerda Dendooven

Marc Didden

Oscar van den Boogaard

korte geschiedenis van de schaduw

eerst was er helemaal niets
dan was er de blauwe lucht
en de zon onmetelijk veel licht
zoveel dat iedereen naar binnen vluchtte
niemand wou in het licht staan
want de schaduw was nog niet ontdekt
er werden zelfs een aantal straffe verhalen
over haar verteld zoals je kan nooit je
eigen schaduw zijn of je kan nooit je
eigen schaduw inhalen of nog probeer
eens je eigen schaduw te schaduwen
of haar te zien zelfs met een vergrootglas
het lukt je niet of met een verrekijker kijken
de vijand hij is een schaduw van het heden
van het verre verleden een schaduw
aanspreken is niet gebruikelijk zij
heeft nogal wat maniertjes: schaduwrijk

een schaduw wijn een zuchtje melk
een stipje pen een vermoeden lust
en dan de schaduw heeft geen geluid
luister eens naar haar geen zinnig antwoord
geeft ze ze wordt zelfs boos wat we uiteraard
van haar niet verwachten de zon is soms haar
bondgenoot alhoewel er is ook zoiets als een
valse schaduw onbetrouwbaar voor iemand
die wil zonnen en met getaande huid in een
vergadering van gewichtigen wil verschijnen
je kan niet in een schaduw zonnen ze is daar
helemaal niet mee opgezet we kunnen onvermijdelijk
in haar staan en slechts een schaduw
van onszelf zijn dus graatmager geen zicht
hoor hoor iedereen ik ben mijn eigen schaduw
niet meer

korte geschiedenis van een masker

eerst was er een masker opzetten
en dan een masker afrukken
daartussen een gans mensenleven
anarchisten dragen er geen
politici meestal wel al weten ze het niet
schijnheiligheid is hun kenspreuk
voor de waarheid
koosnaampjes stoplappen:
schuiloord voor de schaamte
lampenkap voor het licht
slip voor de liefde
schild voor de schrik
het baasje past de snuit van zijn hond
nooit omgekeerd
het masker van Oostende is dat van
Brussel en omgekeerd

tijdens het carnaval in Aalst
schijten maskers burgers uit
wat hun goed recht is
eindelijk loontje om zijn boontje
de varkens zijn nooit ver weg
in de stad
trout mask replica don van vliets
dwarse ode aan de vreugde
clown pierrot heeft een wit vel
van de melk die niet meer bestaat
op zijn huid gekleefd
en het toppunt van schoonheid
zijn geisha's maskers
hoho een masker huppelt verder
alleen zonder de angst
van de drager

Cher James

Schilder van zee en zottigheid

Prince des peintres

Baron Ensor

Elke keer als ik langs uw vitrine loop, gluur ik even door het raam om te zien of u thuis bent. Dan wacht ik een momentje tot mijn ogen aan het donker gewend zijn. Ik weet dat het onbeleefd is om lang door een raam te staren, zowel van buiten naar binnen maar evengoed van binnen naar buiten. Al vermoed ik dat u dat ook graag doet. Dat u ook graag achter in uw winkel staat te loeren naar iedereen die zijn neus tegen het vensterglas duwt op zoek naar een schelp of een ander souvenir.

Ik zoek een masker, al vind ik schelpen ook heel bijzonder.

Maar maskers bevolken al jarenlang mijn wereld. Ik heb er een heel mooi uit Indonesië, en ook eentje uit Java. Ik heb een konijn, een kikker, een gestolde vrouw met een pruimenmondje en twee negerkoppen. Ooit had ik zelfs een familie schapen - papa, mama en kindjeschaap - maar die heb ik weggegeven. Aan een kalf nog wel. Eerlijk gezegd was ik als kind bang van maskers, vanwege die flitsende ogen in een akelig grijnzend gezicht. Nu kijk ik er dwars doorheen, op zoek naar wie eronder zit en ik grijns brutaal terug.

Cher James, prince des peintres, er moet me iets van het hart, iets wat me al jaren dwarszit. Daarom loer ik altijd even door het raam om te zien of u thuis bent. Want ik wil het into your face zeggen. Niks achter de rug dus.

Ik weet dat het een bittere pil was om te slikken, de jaren dat ze u verguisd hebben, uitgespuwd en vernederd. Dat het veel moed heeft gevraagd om door te doen ondanks de vele afwijzingen. Praise the Lords, dat er geen vrouw aan uw kop zeurde omdat er nauwelijks geld in 't laatje kwam. Of is dat misschien de reden dat u nooit getrouwd bent? Om echtelijk gekrakeel te vermijden. Wat moet ik me trouwens eigenlijk voorstellen bij die eeuwige trouw van uw bediende August Van Yper? Ach het zijn mijn zaken niet, wat ik u wil zeggen is het volgende.

Toegegeven, de roem had eerder mogen komen - want een artiest groeit van schouderklopjes - maar finalement zijn vele honneurs u wel bij leven te beurt gevallen.

U hebt de koning de hand geschud, u werd baron en u werd zelfs opgenomen in de légion d'honneur. Terwijl u op elk van deze slippendragers hebt gekakt. En terecht.

U, James Sidney Edouard Ensor bent in de adelstand verheven in tegenstelling tot zoveel van uw frères artistiques, die nooit erkenning hebben gekregen, hun hele leven lang niet.

Waarom heeft u deze titels eigenlijk niet geweigerd, waarom heeft u zich niet koppig verzet tegen deze recuperatie door de rijken. Ik had zo gehoopt dat u anarchist was gebleven tot in uw kist. Maar u bent gezwicht voor deze hypocrisie, en plus bent u de rest van uw leven blijven kankeren omdat de roem te laat kwam naar uw goesting.

Dat staat me toch wat tegen.

En echt waar James, ik zie u graag en uw werk nog liever - uw muziek daar zwijg ik over - maar u had ze allemaal uw derrière moeten laten kussen.

U, de anarchist par excellence. Mijn liefde voor u zou er niet minder om zijn geweest. Wel au contraire.

Ach James, wat doet het er eigenlijk nog toe, het is allemaal zo lang geleden, maar toch ben ik blij dat ik het u après tout toch heb durven zeggen, zo door de vitrine heen.

Beter laat dan nooit. C'est vrai, non?

amour pour toujours

Gerda Dendooven, juli 2010

The Great Zwans Exhibition

Persoonlijk ben ik geboren op 28 juli 1949, en toen datzelfde gezegende jaar nauwelijks vijf maanden ouder was, is de grote James Ensor gestorven, om precies te zijn op 19 november 1949.

Ik weet niet of er enig oorzakelijk verband bestaat tussen beide gebeurtenissen, maar toch koester ik diep in mijn binnenste wel een kleine geheime theorie die stelt dat de Oostendse meester eigenlijk vond dat zijn aanwezigheid op deze wereld vanaf 1949 niet meer helemaal onontbeerlijk was, nu ik toch was aangekomen.

En terwijl ik schrijf “Oostendse Meester” denk ik meteen ‘oeeps’ en natuurlijk dat Ensor zeer zeker ook een “Brusselse Meester” was, want als de vermeende Engelsman ooit enigszins in de Eerste Klasse van de Wereldschilderkunst heeft mogen meespelen, dan is dat toch door het bestaan van één enkel werk. Maar wat een werk !

Ik heb het natuurlijk over “De Intrede van Christus in Brussel”.

Wereldvermaard in de majestueuze geschilderde versie die destijds door een landelijke onverlaat door ons land voor de prijs van een bord koude linzensoep verkocht is aan het Paul J. Getty Center, hoog in de heuvels boven Los Angeles.

Het hangt daar al enkele decennia te blinken. Ik had het geluk er een keer of drie te mogen naar gaan kijken en dat gebeurt dan nooit zonder emotie.

Ik bekken dat mij dan altijd weer de goesting bekruipt om tegen de eerste de beste Afrikaans-Amerikaanse corpulente zaalwachter te zeggen:

“Dit schilderij is van mij”.

Van “De Intrede” bestaan ook een aantal bijzonder mooie getekende versies en die zijn gelukkig nog wel ergens aanwezig in de huizen van enkele collectionneurs in deze stad, waar ze ook thuishoren. Ze werden er wellicht ook bedacht en vervaardigd door de aangespoelde Brusselaar Ensor, die toen huisde aan de Sint Jansstraat of aan de Anspachlaan, hier om de hoek vanwaar ik deze woorden schrijf, en door hem treffend vereeuwigd in een fraaie gravure uit 1888.

Dat Ensor de geest van deze stad goed begreep, blijkt ook uit van zelfspot stijf staande werkjes als “De Pisser”, waar een man staat te urineren (altijd al een populaire volkssport geweest in Brussel) tegen een muur waarop we kunnen lezen “Ensor Est Un Fou”.

Het mag dan ook geen verwondering wekken dat de naam van Ensor terug te vinden is tussen een lijstje kunstenaars die in de lente van 1914 deelnamen aan “The Great Zwans Exhibition” die gehouden werd in de Marché de la Madeleine, want als er ooit een atoombom boven Brussel ontploft zal er volgens wetenschappers, waar ik mezelf vandaag graag even bij reken, maar één ding overblijven: oerdegelijke en onversneden zwans.

Is James Ensor de grootste schilder die de wereld ooit gekend heeft ?

Ongetwijfeld niet.

Is James Ensor desondanks mondiaal royaal onderschat ?

Ongetwijfeld wel.

Parijs is hem nooit echt gunstig gezind geweest en omdat Parijs in die tijd het New York van nu was, is Ensor lang als een lokaal schilder beschouwd, iets wat hij, zeker gezien de superieure kwaliteit van zijn etsen en tekeningen, in geen geval was. Ensor kreeg gaandeweg ook internationaal veel waardering, maar hij blijft toch eerder een voetnoot terwijl hij een reus had kunnen zijn.

Dat is iets wat ook de ietwat bizarre New Yorkse muziekgroep “They Might Be Giants” is opgevallen toen die de zeer mooie song “Meet James Ensor” aan hem wijdde.

Ze zingen: “Meet James Ensor/Belgium’s famous painter/Dig him up and shake his hand/Appreciate the man” en dan nog allerhande woorden van lof om enkele verzen later dan mooi te besluiten met “Raise a glass and sit and stare/Understand the man.”

Kijk, beter kan ik het zelf niet zeggen. “Appreciate the man” en “Understand the man”. Dat is wat ik u vandaag wilde melden en meer mag een kunstenaar niet verhoplen tijdens of na zijn bestaan op deze tranenbol.

Goed, ik wil Oostende wel grootmoedig bijtreden in haar waangedachte dat James Ensor een zoon van de zee is, maar ik ruik in zijn betere werk toch wel heel erg het onmiskenbare ‘esprit’ van de hoofdstad.

En nu is het tijd om een loop boven te halen en eens uitgebreid over een goede reproductie van de “Intrede van Christus in Brussel” te gaan hangen en zich daar luidop of stil af te vragen waar al die mannetjes voor staan en wat er precies bedoeld kan worden met kreten en uitspraken als “Vive Anseele et Jésus”, “Fanfares Doctrinaires/Toujours Réussis” of “Les Charcutiers de Jérusalem”.

Als u erachter komt laat u het mij maar weten.

Marc Didden, Brussel, 28 juli 2010

Oscar van den Boogaard

Vandaag stond ik urenlang in de rij voor het Musée d'Orsay in Parijs om jouw tentoonstelling te bezoeken. Een gigantische slang van duizenden mensen slingerde tientallen keren voor het museum en verdween in de Rue de Lille. Mijn vriend zei dat hij zich kon voorstellen hoe gevaarlijk al die mannen en vrouwen zijn. 'Mensen zijn killers', fluisterde hij. Boven onze hoofden hing een affiche zo groot als een garagepoort met daarop de doodskop uit *La Mort et les Masques*. Ik had het gevoel bij de hemelpoort te wachten. Tussen mannen en vrouwen van alle leeftijden en alle nationaliteiten die vanmorgen waren gestorven. Maar toch was ik niet verdrietig. De dood ziet er in jouw werk helemaal niet angstaanjagend uit. Integendeel, jouw schedels maken me vrolijk. Ze zijn gevuld met licht! Ik dacht: Stel dat we hier nu allemaal dood zouden gaan. Dan ben je niet alleen. Er zijn zoveel mensen die je nog moet leren kennen.

Oscar van den Boogaard, 3 januari 2010

Oplossingen

- p. 1 A = Koninklijke Bibliotheek van België, B = Vincent Van Gogh, C = Bobby, D = Sint Nikolaas, E = Le Cerceuil, F = Rome, G = Albert I, H = literatuur
- p. 4 Ruïnes (van het kasteel van de Coudenberg) - het werd door een brand verwoest - Europese Unie
- p. 5 A = burgemeester/schepenen en B = bisschop/paus
- p. 6 Justitiepaleis - Uitvoerende macht = 2 (koning), Rechterlijke macht = 3 (rechter), Wetgevende macht = 1 (politicus)
- p. 7 Koninklijke Musea voor Schone Kunsten - 3 (de kunst)
- p. 8 Expressionisme = D, Impressionisme = C, Kubisme = A, Futurisme = B
- p. 9 De beeldhouwer is Aristide Maillol en de dame stelt 'De Rivier' voor.
- p. 10 89 masten, 2 (justitiepaleis)
- p. 11 C, Gabrielle Petit
- p. 12 Wat tekende ik? 2 (maskers). Welk parlement? Het Brussels.
De andere parlementen in Brussel: Europees, Federaal, Vlaams parlement, parlement van de Franse Gemeenschap
- p. 14 Beroemdste ketje: Manneken Pis, B (stromend water) & D (baden, rusten ...)
- p. 15 3 (urine)
- p. 16 Anspachlaan, 2 (de Zenne)
- p. 17 Vive la sociale
- p. 18 A = boekdrukkunst, B = textielindustrie, C = spoorwegen, D = laden en lossen van goederen, E = scheepvaart, F = mijnbouw
- p. 19 Handelaars en ververs van stoffen en textiel = B (De vos), Handboogschutters = A (De wolvin), Schippers = C (De hoorn)
De Franse schrijver = Victor Hugo
- p. 20 Er stond 'art Ensor' op het kaartje
- p. 21 De beenhouwers verkochten haan, worsten, koteletjes, vis en rog.
- p. 22 4de boek op de middelste rij (van links beginnen tellen). De galerij = Prinsengalerij. 100 jaar geleden ging men er dansen (A).
Er zijn 3 boekenwinkels.
- p. 23 Karel Buls was burgemeester tussen 1881-1899.
- p. 24 D (station)
- p. 25 Leopold I & Albert II. De vijf verschillen:
- p. 26 Ensor op de schoorsteen = fluit, krab = contrabas, muzikspeler = klarinet.
Versierelementen: muzieknoot, harp, leeuw, bloemen, koningskroon, schelp. Favoriet instrument: harmonium.
- p. 27 4 (schilderskunst) Andere kunsten: architectuur, muziek, beeldhouwkunst. B (lichtput)

Colofon

Dit is een project van Erfgoedcel Brussel/VGC en vzw Korei in samenwerking met Het beschrijf vzw.

Tekst, fotografie en opdrachten: Annabelle Nuytens

Tekeningen, deels geïnspireerd op Ensors schilderijen: Pieter Fannes

Literaire bijdragen: Frank De Crits, Gerda Dendooven, Marc Didden en Oscar Van den Boogaard.

Lay-out: Dominique Decarnière

Redactie: Team van vzw Korei en Erfgoedcel Brussel

Quote's van Ensor uit:

M. Perquy, X. Tricot,

'James Ensor. Picturale Pennevruchten',

Houtekiet, 1990, p.14, p.17, p.22, p.38, p.42, p.45, p.49, p.55, p.56, p.61, p.79, p.80, p.91

Alle info:

Erfgoedcel Brussel:

www.erfgoedbrussel.be, bestelling@erfgoedcelbrussel.be
02 208 02 32

Ook verkrijgbaar bij:

Uit in Brussel: Prinsenstraat 8 - 1000 Brussel
0800 13 700 - www.uitinbrussel.be

Visit Flanders: Grasmarkt 61 - 1000 Brussel
02 504 03 90 - www.visitflanders.com

Oplage: 2500 ex

Drukwerk:

Drukkerij Verhoeven,
Bergensesteenweg 776C
1600 Sint-Pieters-Leeuw

Contactgegevens:

VGC - Erfgoedcel Brussel

Saintelettesquare 17

1000 Brussel

Tel: 02 208 02 32

e-mail: erfgoedbrussel@vgc.be

www.erfgoedcelbrussel.be

vzw Korei

Cellebroerstraat 55

1000 Brussel

Tel/fax: 02 380 22 09

e-mail: Korei@skynet.be

www.Korei.be

Het beschrijf vzw

Antoine Dansaertstraat 46

1000 Brussel

Tel: 02 223 68 32

e-mail: info@beschrijf.be

www.beschrijf.be

VLAAMSE
GEMEENS
CHAPSCO
MMISSIE

Verantwoordelijke uitgever: Eric Verrept, Saintelettesquare 17, 1000 Brussel

Wettelijk depotnummer: D/2010/7025/14

*„Ja, ik wil nog lang spreken tot de mensen van morgen.
Ik wil voortbestaan en ik denk aan het stevige koper, aan de
onuitwisbare inkt en de eenvoudige reproducties en ik neem
de ets als uitdrukkingsmiddel.(...) Dan glimlach ik, en om
mijn vreugde uit te drukken, graveer ik mijn kathedralen, mijn
triomfen, mijn komische duivels en mijn spottende maskers.“*

(James Ensor)

